

2015 | Elise Vik Saetre och Daniel Kjellén

Avgiftsfritt är inte gratis

Vikten av informerade studieval –
En rapportserie om utbildningens alternativkostnader

Avgiftsfritt är inte gratis

Vikten av informerade studieval –
En rapportserie om utbildningens alternativkostnader
Elise Vik Saetre och Daniel Kjellén

© Elise Vik Saetre och Daniel Kjellén och Saco studentråd 2015

ISBN: 978-91-88019-09-7

www.saco.se/student

Förord

Saco studentråd har en nollvision – att ingen ska ångra sin utbildning. Vi vill att studenter ska kunna göra medvetna studieval och att kvaliteten på alla utbildningar håller en hög nivå. Tyvärr ser verkligheten annorlunda ut. I arbetet för en bättre högskola behöver även studenterna dra sitt strå till stacken.

Den högre utbildningen är avgiftsfri. Det kan lura oss att tro att den är gratis. Det är den inte. En högskoleutbildning kan kosta över en miljon kronor i utebliven arbetsinkomst. Det är en stor och värdefull investering för individen. Studenterna har därför rätt till en utbildning av hög kvalitet och ett ansvar att driva kvaliteten framåt.

Det här är den första delen av en rapportserie i tre delar som visar att en avgiftsfri utbildning inte är gratis. Genom att lyfta fram utbildningens dolda kostnader vill vi få studenter att ställa högre krav på kvalitet.

Rapporten är författad av Elise Vik Sætre och Daniel Kjellén. För uträkningarna står Elise Vik Sætre, förutom när det gäller pensioner. Dessa beräkningar har istället Skandias pensionsekonom Mattias Munter tagit fram. Saco studentråd står för förslagen och rapportens politiska innehåll.

Kristin Öster
Ordförande, Saco studentråd

Innehåll

1. Vikten av informerade studieval	5
Saco studentråds förslag för att stärka studenternas utbildningsval	6
1. Nationell jämförbar statistik på efterfrågade kvalitetsmått.	6
2. Valfungerande studie- och yrkesvägledning.	6
2. Inkomstbortfall under studietiden	6
3. Skuldsättning	7
4. Pensioner	9

1. Vikten av informerade studieval

Saco studentråd har sammanställt vilka kostnader högre utbildning innebär. Den här första delen i rapportserien belyser kostnader för individen. Det är viktigt att komma ihåg att även om det finns kostnader så vinner man mycket på att studera, i form av kunskaper och möjligheter som är svåra att nå på andra sätt. Inte desto mindre behöver högskolestudenter vara medvetna om kostnaderna, så att de ställer rimliga krav på utbildningens kvalitet. Det gäller både i valet av högskoleutbildning och under studietiden.

För studentens del innebär studier flera typer av kostnader som är direkt och indirekt kopplade till studierna. Förutom rent praktiska kostnader, så som bostäder och kurslitteratur, tillkommer också flera alternativkostnader. Sammantaget rör det sig om stora summor och skuldsättning under lång tid.

Tabell 1 Utbildningens prislapp (i kronor)

Den sammanlagda alternativkostnaden för utbildning är beräknad som summan av inkomstbortfall och räntekostnad minus studiebidraget.

	Per vecka	Per termin	En kandidat	En master
Inkomstbortfall	5 754	115 071	690 426	1 150 710
Ränta på studielån	251	5 034	30 204	50 692
Studiebidrag	-707	-14 140	-84 840	-141 400
Totalt	5 298	105 965	635 790	1 059 650

Källa: Se beräkningar om inkomstbortfall och skuldsättning.

Det är tydligt att en högre utbildning är en värdefull investering. Därför är det viktigt att välja en utbildning med hög kvalitet. När blivande studenter varken har tillräcklig tillgång till studie- och yrkesvägledning eller jämförbar kvalitetsstatistik tvingas de istället köpa grisen i säcken¹.

Studenternas utbildningsval påverkar kursutbudet på högskolorna. Om studenterna kunde välja bort utbildningar med låg kvalitet skulle det öka kvaliteten i hela högskolan. För att blivande studenter ska kunna fatta medvetna och informerade utbildningsval behövs bättre information och vägledning.

¹ Lilliefeldt, 2013.

Saco studentråds förslag för att stärka studenternas utbildningsval

1. Nationell jämförbar statistik på efterfrågade kvalitetsmått.

Blivande studenter måste kunna välja utbildning utifrån kvalitetsfaktorer de tycker är viktiga. Olika studenter värdesätter olika kvalitetsfaktorer i en utbildning, därför ska det också finnas flera jämförbara mått. Exempel på information som är viktigt i utbildningsvalet:

- Antal lärarledda timmar
- Andel av studenterna som får ett relevant jobb efter examen
- Arbetsmarknadsprognoser (finns redan idag i viss mån)
- Tidigare studenters omdöme om utbildningskvaliteten
- Andel disputerad utbildningspersonal
- Andel utbildningspersonal med pedagogisk utbildning
- Tidigare antagningspoäng
- Möjlighet att göra praktik
- Möjlighet till utbyte

2. Valfungerande studie- och yrkesvägledning.

Alla elever har inte möjlighet att få vägledning hemifrån. Idag ansvarar en studie- och yrkesvägledare för i genomsnitt 487 gymnasieelever². För att eleverna ska få tillgång till en god studie- och yrkesvägledning behöver antalet vägledare bli fler. Vägledarna måste också få tillgång till kompetensutveckling.

2 Inkomstbortfall under studietiden

Den som väljer att studera väljer samtidigt att inte lönearbeta. Även om vissa studenter arbetar vid sidan om sina studier, finns det sällan möjligheter att ha ett heltidsjobb samtidigt som man pluggar. För många studentgrupper är det heller inte rimligt eller praktiskt möjligt att arbeta överhuvudtaget. Det innebär att man som student uppbär en alternativkostnad i form av den inkomst från arbete som uteblir när man studerar.

Med hjälp av statistik från SCB går det att räkna på hur stor inkomst en student kan förvänta sig gå miste om under studietiden. Inkomstbortfallet skiljer sig förstas mellan vilken typ av gymnasieutbildning studenten har och när man får ett jobb. Genomsnittliga löner för unga ger ändå en fingervisning om vad en student hade kunnat tjäna om de inte studerade.

² Skolverkets statistikdatabas, avseende läsåret 2014/15

Tabell 2 löner (i kronor) för unga med högst gymnasieutbildning

I tabellen redogörs för medellöner och medianlöner för personer med högst gymnasial utbildning, uppdelat på ålder.

Ålder	Medellön per månad	Medianlön per månad
19	21 100	19 900
20	21 600	20 900
21	22 400	21 700
22	23 500	22 600
23	23 800	22 800
24	24 100	23 200
25	24 600	23 700

Källa: SCB, beställd statistik. Statistiken gäller år 2013.

Med hjälp av tabellen ovan kan vi räkna ut den genomsnittliga månadslönen för personer i åldern 19 – 25 år, med maximalt gymnasieutbildning. Deras genomsnittslön är 23 014 kr i månaden. På en termin, det vill säga 20 veckor, har personer som jobbat snarare än studerat tjänat 115 071 kr (brutto). Notera att statistiken gäller 2013, och att de faktiska lönerna stigit något sedan dess.

Att utbilda sig är en investering för framtiden. De flesta utbildningar innebär en högre lön under hela livet, så kallad livslön, än om man inte skulle studera. Detta gäller dock inte alla utbildningar, vilket Saco tidigare visat³.

Avkastningen på investeringen är beroende av flera faktorer, såsom utbildningens kvalitet⁴ och möjligheterna på arbetsmarknaden efter examen.

3 Skuldsättning

CSN rapporterar att cirka 68 procent av studiemedelstagarna även tar lån⁵. Denna grupp skuldsätter sig för att kunna studera. Även om själva lånebeloppet inte är en alternativkostnad i sig så utgör räntan en kostnad som annars inte skulle ha uppkommit.

Nedanstående tabell visar på vilka belopp en student får i studiemedel under studietiden, förutsatt att studenten sökt hela studiemedlet men inga tilläggs lån.

Tabell 3 studiemedel under studietiden (i kronor)

³ Ljunglöf (2011)

⁴ Simonsen & Regner (2015)

⁵ CSN (2015) s.52

Det belopp en student får i studiemedel, i form av bidrag och lån, förutsatt att studenten sökt hela studiemedlet men inga tillägglån.

	Per vecka	Per månad	Per termin
Bidrag	707	2 828	14 140
Lån	1 780	7 120	35 600
Totalt	2 487	9 948	49 740

Källa: Tabell hämtad från CSN: www.csn.se/hogskola/hur-mycket-kan-du-fa/belopp-heltid-1.2560. Siffrorna gäller från januari 2015 och framåt.

För att sätta detta i ett sammanhang har vi räknat samman vad detta blir per termin, samt per ett och tre år.

Tabell 4 studiemedel uppdelat per termin och läsår

Det belopp en student får i studiemedel, i form av bidrag och lån, förutsatt att studenten sökt hela studiemedlet men inga tillägglån.

	Per termin	Per år	En kandidat	En master
Bidrag	14 140	28 280	84 840	141 400
Lån¹	35 600	71 200	213 600	356 000
Totalt	49 740	99 480	298 440	497 400

Källa: CSN: www.csn.se/hogskola/hur-mycket-kan-du-fa/belopp-heltid-1.2560. Siffrorna gäller från januari 2015 och framåt.

¹Lånesummorna motsvarar de sammanlagda skulderna exklusive ränta.

Med hjälp av verktygen på CSN:s hemsida kan man sedan räkna ut hur stor skulden och räntekostnaden blir beroende på faktorer så som födelseår, studietakt och hur stort lån man tar.

Tabell 5 prognos över skuld- och räntekostnader för en kandidatutbildning (i kronor)

Total skuld och räntekostnad för en student född 1996 som påbörjar en universitets- eller högskoleutbildning hösten 2015 och väljer full finansiering med både lån/bidrag i 20 veckor (inga tillägglån eller andra extra kostnader) över tre år. Återbetalningstid beräknas på 25 år och förutsätter en realränta på dagens 1 %.

Skuld efter studierna (juni 2018)¹	214 816
Expeditionsavgifter	3 750
Ränta	30 204
Totalt	248 770

Källa: CSN:s verktyg Räkna ut hur mycket du kan få
<https://www.csn.se/rut/utanpersonligauppgifter.do>

¹Notera att skulden efter studierna är något högre än lånesumman i föregående tabell. Detta beror på att återbetalningsinformationen bygger på en prognos och att räntan räknas från första dagen. Upplupen ränta räknas därför med på skuldraden och inte ränteraden.

Enligt samma beräkningsmodell kommer räntekostnaderna för en master att uppgå till 50 692 kronor. Expeditionsavgiften förblir densamma som för en kandidat.

Studenters skuldsättning innebär en risk för individen, i och med att lånen ska betalas tillbaka med en, idag förvisso generös, räntekostnad. Därför är det viktigt att utbildningen ger studenten goda chanser på arbetsmarknad när studierna är avklarade. På så vis kan skulden återbetalas, och studenten vinner på utbildningen.

4 Pensioner

Saco studentråd har redan tidigare, i samarbete med Skandia, lagt fram beräkningar för hur pensionen påverkas av att studierna tar längre tid än beräknat. Den framtida pensionen är baserad på inbetalningar under hela yrkeslivet. Ett försenat inträde på arbetsmarknaden innebär både färre inbetalningar och att pensionsunderlaget har kortare tid på sig att växa. Studier som tar längre tid än beräknat kommer därför att påverka pensionen negativt.

Ett ytterligare år i studier istället för arbete kan kosta så mycket som 90 000 kronor i utebliven pension. Sett som en utbetalning av pension över tid blir värdet ännu större eftersom kapitalet i regel fortsätter att växa. Att skjuta på arbetsmarknadsinträdet ett år kan ge 400 kronor mindre i månaden som pensionär.

Att omvänt tidigarelägga arbetsmarknadsinträdet skulle alltså ge hundralappar mer till framtida pensionsutbetalningar. Det är viktigt att studenterna ges förutsättningar för att ta sin examen på utsatt tid. Det är även viktigt att studenterna kan göra informerade studieval, för att på så sätt minska risken för felval.

Räkneexemplet som Skandias pensionsekonom Mattias Munter har tagit fram utgår från en person som tar examen i ekonomi vid 25 års ålder. Hen arbetar i 40 år och tar sedan ut sin pension. Ingångslönen är enligt Sacos statistik mellan 26 000 och 27 500 beroende på om anställningen tas i privat eller offentlig sektor. Det första årets avsättning till kollektivavtalad tjänstepension och statlig premiepension uppgår till knappt 20 000 kronor och värdet av den avsättningen vid 65 års ålder är omkring 90 000 kronor.

Källor

Centrala Studiestödsnämnden, CSN. (2015). *Studiestödet 2014*. Sundsvall: CSN

Centrala Studiestödsnämnden, CSN. *Belopp heltidsstudier* (elektronisk). Hämtad 2015-08-14 från: <http://www.csn.se/hogskola/hur-mycket-kan-du-fa/belopp-heltid-1.2560>

Centrala Studiestödsnämnden, CSN. Räkneverktyg online: *Räkna ut hur mycket du kan få*. Hämtad från <https://www.csn.se/rut/utanpersonligauppgifter.do>.

Lilliefeldt, E. (2013). *Kvalitet i högskolevalet, går det att välja utbildning efter kvalitet?* Stockholm: Saco

Ljunglöf, T. (2011). *Lönsamma studier? - Livslönerapport 2011*. Stockholm: Saco.

Simonsen, L. & Regner, H. (2015). *Högskolans kvalitet och studenternas framtida inkomster*. Stockholm: Saco.

Skolverket. Utdrag ur *Gymnasieskolan – Personalstatistik läsåret 2014/15* (elektronisk). Hämtad 2015-10-07 från: <http://siris.skolverket.se/siris/f?p=SIRIS:64:0::NO::>

Statistiska centralbyrån, SCB. Beställd statistik: genomsnittlig månadslön för personer med högst gymnasial utbildning efter ålder, 2013.

Saco studentråd är Sveriges största fackliga studentorganisation. Vi samlar framtida akademiker inom de flesta utbildningsområden. Tillsammans utgör vi omkring 100 000 av Sacos 650 000 medlemmar. Saco studentråd påverkar i frågor om utbildning, arbetsmarknad och välfärd för att förbättra studenters och nytexaminerades situation. Saco studentråd är partipolitiskt obundna. Vi drivs för studenter, av studenter.

Saco, Box 2206, 10315 Stockholm
tel vx: 08-6134800, www.saco.se